

Henkilökunnan näkemyksiä yrittäjyyskasvatuksen edellytyksistä yliopistossa

Sanna Suomalainen & Hanna Laalo

ABSTRACT

The views of university staff on the preconditions for entrepreneurship education at the university

This study examines the views of university staff concerning entrepreneurship education. Although instilling an entrepreneurial mindset and culture in all academic fields has in recent years become an important objective in supranational higher education policy, little attention has been paid to the grassroots conditions in realizing this mission. This quantitative study was conducted at the University of Eastern Finland among the university students and staff, focusing on the latter group (n=282) that is in a key role in the transmission of new principles, in this case entrepreneurship, to students. The study suggests that views differ between disciplines regarding entrepreneurship education and its realization as a part of university education. While the promotion of entrepreneurial culture appears in political statements to be a natural extension of university goals, this study reveals the absence of a unified entrepreneurial culture within the university establishment.

Keywords: entrepreneurship education, university, higher education

JOHDANTO

Yrittäjyydelle myönteisen kulttuurin levittämisestä yliopiston kaikille tieteenaloille näyttää viime vuosina muodostuneen keskeinen ylikansallisten toimijoiden tukema koulutuspoliittinen tavoite. Yrittäjyyskasvatuksen merkitystä tavoitteen saavuttamisessa on korostettu, sillä se on tunnistettu keinoksi välittää opiskelijoille yrittäjyysmyönteistä ajattelua, kehittää opiskelijoiden yrittäjyysvalmiuksia ja yrittäjämäistä käyttäytymistä sekä lisätä tietoisuutta yrittäjyydestä uravaihtoehtona (esim. Euroopan komissio 2003; 2011). 2000-luvulla valtaosa Euroopan unionin jäsenmaista, Suomi mukaan lukien, on sisällyttänyt yrittäjyyskasvatuksen osaksi politiikkaohjelmiaan ja koulutusjärjestelmiään (Korhonen 2012, 1).

Yrittäjyyden edistämisen eetos korkeakoulutuksessa kumpuaa yhteiskunnalliseen tarpeeseen vetoavista perusteluista, joissa yrittäjyys tunnustetaan keskeiseksi taloudellisen kasvun ja dynaamisuuden lähteeksi (Galloway & Brown 2002, 399–400; Rae ym. 2012, 395). Uuden yritystoiminnan luomisen ohella korkea-asteen yrittäjyyskasvatuksessa on korostettu yksilöiden yrittäjämäisen käyttäytymisen ja ajattelutavan merkitystä epävarmoissa ja nopeasti muuttuvissa yhteiskunnallisissa oloissa. Lisäksi kansallisen kilpailukyvyyn lisääntyvä riippuvuus työvoiman osaamisesta ja innovatiivisuudesta on johtanut siihen, että työntekijöiden yrittäjämäisestä lähestymistavasta on nähty tulleen etu missä tahansa organisaatiossa. (Hytti & O’Gorman 2004, 11–13; van Gelderen 2010, 710–711.)

Annukka Tapanin (2008, 60) mukaan yrittäjyyden läpimurto koulutuksessa edellyttää

opettamisen ja oppimisen kulttuurin sekä totuttujen tapojen muutosta. Retoriikan ja ideaalikuviin sijaan uusien periaatteiden läpiviemisen kannalta ratkaisevaa onkin, mitä tapahtuu toiminnan tasolla. Koska perusta pysyville kulttuurisille muutoksille ja uusille käytänteille on erityisesti ruohonjuuritason toiminnassa, toimijoiden asenteilla uudistuksia kohtaan on ratkaiseva merkitys niiden toteutumisen kannalta. (Heinonen 2004, 142–143; Rinne & Koivula 2005, 114.)

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme, miten koulutuspolitiikassa korostettu tarve edistää yrittäjyyskasvatusta yliopistossa on omaksuttu ruohonjuuritasolla. Kysymme, millaisia näkemyksiä yliopiston henkilökunnalla on yrittäjyyskasvatuksen edellytyksistä yliopistossa, ja onko näkemyksissä eroa tiedekuntien välillä. Keskitymme tarkastelemaan henkilökunnan näkemyksiä, sillä henkilökunnan roolin voi ajatella olevan keskeinen uusien periaatteiden, tässä tapauksessa yrittäjyyden, välittämisessä opiskelijoille, omien akateemisten heimojensa noviiseille (ks. Becher 1989; Ylijoki 1998). Yrittäjyyskasvatuksen edellytyksillä viittaamme yrittäjyyskasvatuskirjallisuudessa tunnistettuihin yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisen ehtoihin, joista keskitymme kolmeen keskeiseen: yrittäjyyteen kannustavaan ilmapiiriin, yrittäjyyden opettamisen koettuun luontevuuteen sekä yhteistyösuhteiden luontevuuteen yliopiston ulkopuolisiin toimijoihin. Tutkimuskysymykset ovat:

- Nähdäänkö yliopiston ilmapiiriin kannustavan yrittäjyyteen?
- Koetaanko yrittäjyyden opettaminen luontevaksi?
- Koetaanko yhteistyösuhteiden luominen yliopiston ulkopuolisiin toimijoihin luontevaksi?

Lisäksi tarkastelemme tiedekuntien välisiä eroja kunkin kysymyksen kohdalla ja kysymme:

- Onko tiedekuntien välillä eroa sen suhteen, missä määrin yliopiston ilmapiiriin nähden kannustavan yrittäjyyteen?
- Onko tiedekuntien välillä eroa sen suhteen, miten luontevaksi yrittäjyyden opettaminen koetaan?

- Onko tiedekuntien välillä eroa sen suhteen, miten luontevaksi yhteistyösuhteiden luominen yliopiston ulkopuolisiin toimijoihin koetaan?

Tarkastelumme rajautuu yhteen suomalaiseen yliopistoon, Itä-Suomen yliopistoon, joka muodostui Joensuun ja Kuopion yliopistojen yhdistyessä vuoden 2010 alussa. Tutkimusaineisto on kerätty loppuvuonna 2009, mutta tutkimuksessa tarkasteltavat tiedekunnat on koodattu Itä-Suomen yliopiston vuonna 2010 muodostettujen tiedekuntajakojen mukaan. Tutkimusaineiston keräämisen ajankohtana yrittäjyyskasvatus oli opetusministeriön toimenpidesuosittelun ja linjausten (OPM 2004; 2009) myötä saavuttamassa vakaata asemaa suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Yrittäjyyden asemaa koulutuksessa vahvistivat tuolloin myös Matti Vanhasen I ja II hallituksen (2003–2011) toteuttamat yrittäjyyden ja yrittäjyyden- ja työn, yrittäjyyden ja työelämän politiikkaohjelmat (Valtioneuvosto 2003; 2007). Tutkimuksen aineisto on kerätty paitsi yrittäjyyskasvatuksen edistämisen kannalta merkittävänä ajankohtana myös suurten muutosten kynnyksellä, juuri ennen kohdeyliopistojen yhdistymistä ja uuden yliopistolain voimaantuloa vuonna 2010.

Tarkastelemme artikkelissa aluksi aiemman tutkimuskirjallisuuden valossa yrittäjämäistä yliopistoa sekä yrittäjyyskasvatuksen kehitystä ja sisältöjä yliopistossa. Tutkimuskysymykset on muodostettu tämän kirjallisuuden pohjalta. Seuraavaksi kuvaamme tutkimusaineiston ja -menetelmät, minkä jälkeen esitämme tutkimuksen tulokset. Tutkimustulosten pohjalta pohdimme lopuksi tieteenalakohtaisten näkemyserojen merkitystä yliopiston yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisessa. Artikkelin lopussa arvioimme lisäksi tutkimukseen liittyviä rajoitteita ja tutkimustulosten yleistettävyyttä ja luotettavuutta sekä ehdotamme mahdollisia suuntia jatkotutkimukselle.

Yrittäjyyskasvatuksen ruohonjuuritason lähtökohtiin yliopistossa ei ole toistaiseksi kiinnitetty juurikaan huomiota, ja tieteenalakohtaisia eroja huomioiva keskustelu on ollut vähäistä. Kaiken kaikkiaan yrittäjyyskasvatuksen kriittiselle arvioinnille on nähty kasvavaa tarvetta yrittäjyyskasvatuksen tutkimuskentällä. Toistaiseksi

valtaosa yrittäjyyskasvatukseen liittyvästä yrittäjyyden alan kirjallisuudesta on keskittynyt yrittäjyyskasvatuksen kohderyhmiin, tavoitteisiin, sisältöihin, didaktiikkaan ja arviointiin. (Fayolle 2013, 695–697.) Tämä kirjallisuus ei huomioi yrittäjyyskasvatuksen legitimoinnin ongelmallisuutta. Tämä artikkeli pyrkii osaltaan täyttämään näitä aukkoja avaamalla näkökulmia yrittäjyyskasvatusta koskevien näkemuserojen tarkasteluun.

YRITTÄJYYS YLIOPISTOSSA

Yrittäjämäinen yliopisto

Yhteiskunnan nopea muuttuminen ja yhteiskunnassa vallalla olevat talous-, sosiaali- ja koulutuspolitiikan ideologiat vaikuttavat entistä voimakkaammin yliopiston keskeisiin periaatteisiin määritellen uudelleen sen luonnetta, tehtäviä ja arvoja. (Rinne & Koivula 2005, 92; Jauhiainen ym. 2011, 185–186.) Globalisaation ja tietoyhteiskuntakehityksen myötä korkeakoulutuksen ja inhimillisen pääoman merkitys kansallisen kilpailukyvyyn lähteenä on korostunut ja uusliberalististen markkinamuotoistumisen periaatteiden on todettu tulleen keskeisiksi koulutusjärjestelmän määrittäjiksi (Rinne & Koivula 2005, 94; Olssen & Peters 2005, 333–334). 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä yliopistojen on puhuttu siirtyneen uusliberalistisen julkisjohtamisen doktriiniin (Rinne ym. 2014) ja yritysmäisen paradigman aikakauteen (Etzkowitz ym. 2000; Rinne & Koivula 2005, 94). Uuden politiikan kehityksessä yliopistoja on patistettu luomaan yrittäjyysmyönteistä kulttuuria ja omaksumaan yritys-elämälle ominaisia kilpailun, tehokkuuden ja palkitsemisen periaatteita (Rinne & Koivula 2005, 99–101; Rinne ym. 2012, 31–32). Uusliberalistisen ideologian seurauksena on myös korostettu yhä voimakkaammin yksilön vastuuta omasta osaamisestaan, urastaan ja menestyksestään (Olssen & Peters 2005, 314; Down 2009, 56–57; Bengtsson 2014, 362), mihin myös yrittäjyyskasvatuksen voi katsoa osittain nojaavan sen korostaessa yksilön yrittäjämäisyyttä ja autonomisuutta yhä nopeammin muuttuvassa, tietotalouden varaan nojaavassa yhteiskunnassa (ks. esim. Gibb 2002, 237; van Gelderen 2010). Juuri yhteiskunnallisiin

ja taloudellisiin vaikutuksiin vedoten yrittäjyystä on viime vuosina ajettu yliopistoihin yhä voimakkaammin (Galloway & Brown 2002, 398–399; Rae ym. 2012, 381–382). Uusi yliopistopolitiikka on muokannut paitsi yliopiston hallintoa ja akateemista työtä (Jauhiainen ym. 2009, 418–420) myös yliopistokoulutuksen sisältöjä ja tarkoitusta korostamalla sen taloudellisia ja ammatillisia tavoitteita (Down 2009, 52), mistä yrittäjyyskasvatus on osuva esimerkki.

Yritysmäisiä rakenteita, yrittäjyyttä tukevia arvoja ja yrittäjämäisiä toimintatapoja yliopistossa on kuvattu yritysmäisen tai yrittäjämäisen yliopiston (entrepreneurial university) käsitteellä, joka on korkeakoulututkimuksessa vakiintunut mutta moniselitteinen käsite (Barnett 2011, 33; Kankaanpää 2013, 59–62). Sen teki tunnetuksi Burton Clark kuvatessaan yliopiston mahdollisuuksia sopeutua muuttuviin ympäristöihin ja toimia itsenäisesti ilman valtion rakenteiden rajoitteita. Clarkin (1998) mukaan yrittäjämäinen yliopisto edellyttää koko akateemisen kentän sitoutumista yritysmäisiin toimintatapoihin, yrittäjäkulttuuriin ja yrittäjämäisyyttä tukeviin arvoihin. Ronald Barnett (2003, 65–68) määrittelee yrittäjämäisen yliopiston ideologiana, jossa riskinotolle myönteiset asenteet, jatkuva muutos ja vuorovaikutteisuus muuhun maailmaan korostuvat. Tämän tutkimuksen kannalta yrittäjämäisen yliopiston käsite on yritysmäisen yliopiston käsitettä kuvaavampi, vaikka näemme käsitteiden olevan lähellä toisiaan. ”Yrittäjämäinen” kuvastaa osuvammin ruohonjuuritason ajattelutapoja ja toimintamalleja (ks. Virranniemi 2015, 29), joihin tässä tutkimuksessa keskitymme. Hahmotamme yrittäjämäisen yliopiston yhtiältä yliopiston yrittäjyyskasvatuksen kontekstina ja toisaalta koulutuspoliittisena tavoitetilana, jota yrittäjyyskasvatus osaltaan pyrkii edistämään.

Yliopiston yhteydessä on puhuttu myös yrittäjyysilmapiiristä, jolla viitataan yliopiston toimijoiden, opiskelijoiden ja henkilökunnan, jaettuun käsitykseen yrittäjyydestä osana yliopiston toimintaa. Yliopiston yrittäjyysilmapiiriin vaikuttavat esimerkiksi yrittäjyyden roolimallit, yrittäjyyden saama sosiaalinen hyväksyntä yliopistoyhteisössä sekä yrittäjyyden yleinen näkyvyys yliopistossa, esimerkiksi yliopiston sisäisessä viestinnässä. (Geissler ym. 2008, 1–14; 2010, 12–31.)

Ajettaessa yrittäjyyskasvatusta korkeakoulutuksen keskiöön ja osaksi yliopistokulttuuria yrittäjyyskasvatuksen eri tieteenaloilla saamat toisistaan poikkeavat merkitykset näyttävät unohtuneen (Hindle 2007, 105). Yrittäjämäinen toimintakulttuuri ja yrittäjyyskasvatuksen periaatteet eivät välttämättä istu yhtä luontevasti kaikille tieteenaloille. Kevin Philpottin tutkimusryhmän (2011, 165–166) mukaan yliopiston muuttuessa yhä kompleksisemmiksi tieteenalojen välillä on yhä syvempiä, jopa ”skitsofreenisiä”, jakoja, jotka kiinnittyvät akateemisiin perinteisiin ja kulttuurisiin eroihin, ja jotka näkyvät myös suhtautumisessa yrittäjyyteen. Yrittäjyydellä on vahva perusta esimerkiksi lääketieteessä ja teknisillä aloilla, kun taas joillakin akateemisilla kentillä yrittäjämäiset toimintatavat ovat vieraampia (emt. 165–166). Kauppatieteissä yrittäjyyskasvatus saattaa historiallisesta taustasta johtuen näyttäytyä varsin luontevana ja tärkeänä osana toimintaa. Yrittäjyyskasvatuksen juuret ovat kauppatieteellisissä yksiköissä, minkä lisäksi yhteiskunnallinen vuorovaikutus, esimerkiksi yritys yhteistyö, on kauppatieteiden saralla usein tiivistä. Joillakin tieteenaloilla yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen ja ammatillisuuden periaatteet voivat taas olla hyvinkin vieraita. Myös tieteen kaupallistamisen ja ulkoisen rahoituksen saamisen on todettu olevan toisilla tieteenaloilla helpompaa kuin toisilla. (Ylijoki & Hakala 2006, 23; Hindle 2007; Rinne ym. 2012, 63–64.)

Yrityselämän ja yrittäjämäisyyden periaatteiden tuominen yliopistoon on herättänyt yliopiston sisällä kiinnostuksen ohella myös kritiikkiä ja vastarintaa. Niiden on koettu uhkaavan perinteisiä akateemisia arvoja, kuten tieteen riippumattomuutta ja akateemista vapautta. (Esim. Tomperi 2009; Jakonen & Tilli 2011.) Yrittäjyyttä koulutuksen kontekstissa on kritisoitu lisäksi sen ideologisen latautuneisuuden vuoksi, eikä yritysmaailman logiikan ole nähty istuvan koulutuksen kenttään ja arvomaailmaan (ks. esim. Komulainen ym. 2010). Yrittäjyyskasvatuksen kohtaamat ennakkoluulot saattavat lisäksi perustua etenkin kauppatieteellisten yksiköiden ulkopuolella usein esitettyyn ajatukseen, ettei yrittäjyyttä voi opettaa, ainakaan yliopistotasolla (Hindle 2007, 105). Edellä esitettyjen huomioiden pohjalta voidaan olettaa yliopiston

sisällä vallitsevan tieteenalakohtaisia eroja näkemyksissä yrittäjyyskasvatusta kohtaan.

Yrittäjyyskasvatus yliopistossa

Yrittäjyyskasvatus osana yliopistokoulutusta sai alkunsa Harvardin yliopiston kauppatieteellisessä tiedekunnassa, missä ensimmäinen yrittäjyyskurssi järjestettiin 1940-luvulla (Vesper & Gartner 1997; 406). Tämän jälkeen yrittäjyyden rooli osana yliopistokoulutusta on muuttunut huomattavasti. Yrittäjyyskasvatus on laajentunut paitsi sisällöllisesti myös koskemaan kaikkia tieteenaloja. Yrittäjyyden merkityksen kasvu osana yliopistokoulutusta on haastanut perinteisen oppiainelähtöisen näkemyksen, jonka mukaan yrittäjyyttä opetetaan vain kauppa- ja korkeakouluissa kaupallisen alan opiskelijoille. Yrittäjyyskasvatuksen sisältöä onkin pyritty muokkaamaan läpileikkaavaksi osaksi koulutusta palvelemaan heterogeenisiä opiskelijaryhmiä. (Gibb 2002, 235; Katz 2003, 295; Gibb 2005, 2–3; Fayolle 2013, 695.)

Suomessa yrittäjyyskasvatusta on pyritty toteuttamaan laajasti ja maa nähdäänkin yrittäjyyskasvatuksen edelläkävijänä (Korhonen 2012, 1). Opetushallitus pyrki jo 1990-luvulla lisäämään määrätietoisesti yrittäjyyskasvatusta koulutuksessa (Opetushallitus 1994, 36–37). Vuonna 2004 julkaistiin yrittäjyyskasvatuksen toimenpideohjelma ja vuonna 2009 sen jatkolinjaukseen, joissa määriteltiin, että yrittäjyyskasvatusta tulee tarjota kaikilla koulutusasteilla esikoulusta yliopistoon (OPM 2004; 2009). Suomalaisissa yliopistoissa yrittäjyyttä onkin alettu linjauksen jälkeisinä vuosina nostaa yhä näkyvämpään rooliin (esim. Jyväskylän yliopisto 2006; Turun yliopiston kauppa- ja korkeakoulu 2010; Aalto-yliopisto 2014; Turun yliopisto 2015). Yrittäjyyskasvatuksen aseman vahvistuminen viime vuosina näkyy esimerkiksi suomalaisen opettajankoulutuksen sisällöissä (Seikkula-Leino ym. 2014).

Yrittäjyyskasvatuksen tuomista yliopistoon on perusteltu ensisijaisesti sen tavoittelemilla makro- ja mikrotaloustieteellisillä vaikutuksilla. Yrittäjyyskasvatuksen avulla pyritään stimuloimaan erityisesti taloudellisesti haastavina aikoina peräänkuulutettua kansantaloudellista kasvua (Rae ym. 2012, 395). Tämän lisäksi

yrittäjyyskasvatuksen nähdään kytkeytyvän akateemisesti koulutettujen työllistymiseen. Sen tavoitteena on luoda opiskelijoille työelämän kanalta relevantteja valmiuksia, jotka parantavat työllistymisedellytyksiä valmistumisen jälkeen. Ajatuksena on, että opiskelijat hyötyvät yrittäjämäisistä valmiuksista riippumatta siitä, työskentelevätkö he tulevaisuudessa yrittäjinä vai palkansaaajina. (Galloway & Brown 2002, 400; Rae 2007, 617–618; Nabi & Holden 2008, 547.)

Tänä päivänä yrittäjyyskasvatuksella on moninaiset tavoitteet, jotka eivät rajoitu vain yrittäjien tai yritysten määrän lisäämiseen. Sen sijaan yrittäjyyskasvatus on nähty kansalaiskasvatuksena, jonka avulla pyritään vaikuttamaan yksilöiden arvoihin ja asenteisiin sekä käsityksiin omista kyvyistään ja taidoistaan (Seikkula-Leino 2007, 29, 55–56). Ulla Hytin ja Colm O’Gormanin (2004, 13) mukaan yrittäjyyskasvatuksen sisältö korkeakoulutuksessa voidaan jakaa kolmeen eri osa-alueeseen: yrittäjyyden ymmärtämiseen ilmiönä, uuden yritystoiminnan edistämiseen ja yrittäjämäisten valmiuksien oppimiseen. Yrittäjyyden ymmärtäminen ilmiönä pohjautuu yrittäjyyden oppiaineen ja yrittäjyystutkimuksen välittämään tietoon yrittäjyydestä. Yrityksen perustamisen ja yrittäjänä toimimisen opiskelussa keskitytään tietoihin ja taitoihin, joita yrittäjän tulee hallita. Yrittäjämäisten taitojen ja asenteiden opiskelun tarkoituksena on puolestaan luoda yksilölle valmiuksia ottaa vastuuta itsestään ja tulevaisuudestaan jatkuvasti muuttuvassa yhteiskunnassa. Vaikka viime vuosina yrittäjämäisen käyttäytymisen kehittämistä on alettu pitää yhä tärkeämpänä yrittäjyyskasvatuksen tehtävänä, yrittäjyyskasvatuksen opetussisältöjen on todettu keskittyvän edelleen pitkälti perinteisiin lähtökohtiin. Esimerkiksi Luke Pittawayn ja Corina Edwardsin (2012, 786) Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa tekemän tutkimuksen mukaan noin puolet korkeakouluissa opetettavista yrittäjyyden opintojaksoista keskittyy yrittäjyyden ilmiön ymmärtämiseen, kolmannes yrityksen perustamiseen ja yrittäjänä toimimiseen ja vain noin joka kymmenes yrittäjämäisten taitojen oppimiseen.

Yrittäjyyskasvatusta koskevissa tutkimuksissa on esitetty, että yrittäjyyskasvatuksen vakiinnut-

taminen osaksi korkeakoulutusta vaatii yliopiston henkilökunnan sitoutumista, myönteistä asennoitumista sekä osaamista ja ymmärrystä yrittäjyydestä. Etenkin opetushenkilökunnan roolia yrittäjyyden sanoman välittämisessä opiskelijoille on korostettu. (Gibb 2002, 258–259; Blenker ym. 2006, 5.) Asenteiden ja sitoutumisen lisäksi vaateina yrittäjyyskasvatuksen toteuttajille on esitetty yrittäjyyden sisällöllinen hallinta ja pedagoginen osaaminen (Fayolle 2013, 698–700). Yrittäjyyden pedagogisten perusteiden pohdinta on noussut 2000-luvulla yrittäjyyskasvatuksesta käytävän keskustelun ytimeen (Kyrö 2001). Yrittäjyyskasvatus haastaa perinteisen luennoinnin yliopiston opetusmenetelmänä ja pyrkii luomaan aktiiviseen ja kokeilevaan oppimiseen kannustavaa ilmapiiriä (Fayolle 2013, 698–700).

Yrittäjyyskasvatus nostaa keskiöön aktiivisen ja kokeilevan oppimisen, mikä voi olla ristiriidassa joillakin tieteenaloilla vallitsevien opetustraditioiden kanssa. On todettu, että opettajien lähestymistavat opetukseen vaihtelevat eri tieteenaloilla. Yrittäjyyskasvatuksen toiminnallista oppimista korostava lähestymistapa voikin tuntua vieraalta osassa tieteenaloista. (Fayolle 2013, 698–700.) Aiemman tutkimuksen perusteella etenkin luonnontieteiden ja ihmistieteiden välillä vallitsee opetuksen suhteen huomattavia eroja, jotka liittyvät tieteenaloilla vallitseviin traditioihin ja periytyviin opetuskäytäntöihin. Luonnontieteiden alalla opetuksen on havaittu näyttäytyvän selvästi enemmän sisältö- kuin oppimislähtöisenä. Oppimislähtöisyydellä tarkoitetaan lähestymistapaa, joka tuo oppimisprosessin ja oppimista edistävän ilmapiirin opetuksen lähtökohdaksi sekä asettaa opettajan tasavertaiseen suhteeseen opiskelijoiden kanssa. Sisältölähtöinen lähestymistapa taas korostaa opiskelijoiden oppimisen sijaan etukäteen tarkasti määritellyn sisällön välittämistä opiskelijoille. (Postareff ym. 2009, 46–48.) Toisaalta, vaikka pedagoginen osaaminen olisi vaihtavaa, yrittäjyys voi teemana tuntua vieraalta. Esimerkiksi Päivi Naskalin (2010) tutkimuksen mukaan opettajaopiskelijat suhtautuvat varautuneesti yrittäjyyskasvatukseen, sillä sen koetaan edustavan kasvatuksen arvoille vierasta ideologiaa.

TUTKIMUSAINEISTO JA MENETELMÄT

Tutkimuksen havaintoaineisto kerättiin syyskuun 2009, jolloin suomalainen yliopistotkenttä oli rakenteellisen uudistamisen kynnyksellä. Havaintoaineisto kerättiin Kuopion ja Joensuun yliopistoissa, jotka yhdistyivät Itä-Suomen yliopistoksi vuoden 2010 alussa. Rakenteellisen uudistamisen valmistelutyö yliopistoissa oli käynnistetty kolme vuotta aiemmin, vuonna 2007 (Itä-Suomen yliopisto 2015). Tutkimuksessa tarkasteltavat tiedekunnat on muodostettu ja uudelleen koodattu Itä-Suomen yliopiston tiedekuntajakojen mukaan. Päädyimme tarkastelemaan Itä-Suomen yliopiston tiedekuntia, koska tutkimuksen aineistonkeruu toteutettiin vain kuukautta ennen vuosia valmisteltua yliopistojen yhdistymistä. Tiedekuntien uudelleen koodaaminen Itä-Suomen yliopiston neljän tiedekunnan mukaan oli myös empiirisen tarkastelun kannalta mielekäs ratkaisu, sillä Kuopion ja Joensuun yliopistoissa oli ennen Itä-Suomen yliopiston muodostumista yhteensä 13 tiedekuntaa ja 10 erillislaitosta.

Tutkimus toteutettiin kvantitatiivisena kyselytutkimuksena, jonka kohderyhmän muodostivat silloisten Kuopion ja Joensuun yliopistojen, nykyisen Itä-Suomen yliopiston, kaikkien tieteenalojen opiskelijat ja henkilökunta. Havaintoaineisto kerättiin sähköisten lomakkeiden avulla. Kyselylomakkeiden sisältö noudatti pitkälti Jari Huovisen (2007), Vesa Kokkosen (2005) ja Maarit Ukkosen (2004) suomalaisissa korkeakouluissa yrittäjyysasenteita ja -edellytyksiä tarkastelleissa tutkimuksissa käytettyjä kyselylomakkeita. Testasimme kyselylomakkeen toimivuutta ja sisältöä kuudella tutkimuksen kohderyhmään kuuluvalla henkilöllä, joista kolme oli henkilökunnan jäseniä ja kolme opiskelijakunnan edustajia. Opiskelijoiden osalta tutkimus toteutettiin otos- ja henkilökunnan osalta kokonaistutkimuksena. Perustutkinto-opiskelijoiden ryhmään kuului kokonaisuudessaan 2430 henkilöä, jatko-opiskelijoihin 544 henkilöä ja henkilökuntaan 1949 henkilöä. Aineisto koostuu kaiken kaikkiaan 713 vastaajasta. Vastausprosentiksi sekä opiskelijoiden että henkilökunnan osalta muodostui noin 12 prosenttia.

Tässä tutkimuksessa keskityimme tarkastelemaan yliopiston tiedekuntien opetus- ja

tutkimushenkilökunnan (n=282) näkemyksiä yrittäjyyskasvatukseen edellytyksistä yliopistossa. Analyysin ulkopuolelle olemme jättäneet sekä hallintoviraston että erillis- ja palvelulaitosten työntekijät, jotka eivät lähtökohtaisesti osallistu yliopiston opetukseen tai tee akateemista tutkimusta. Sen sijaan yliopistoon työsuhteessa olevat jatko-opiskelijat, jotka osallistuvat paitsi tiedekunnissa tehtävään tutkimukseen usein myös niissä annettavaan opetukseen, olemme lukee neet osaksi opetus- ja tutkimushenkilökuntaa. Vastaajajoukossa usein esiintyneitä tiedekuntien työntekijöiden nimikkeitä ovat esimerkiksi professori, tutkija, yliopisto-opettaja, lehtori, tohtorikoulutettava ja assistentti. Tutkimuksessa tarkasteltavan aineiston vastaajista noin 43 prosenttia työskenteli aineistonkeruun hetkellä Kuopiossa, noin 50 prosenttia Joensuussa ja noin 7 prosenttia Savonlinnan kampuksella. Näistä vastaajista noin 27 prosenttia työskenteli filosofisessa tiedekunnassa, noin 20 prosenttia luonnontieteiden ja metsätieteiden tiedekunnassa, noin 18 prosenttia terveystieteiden tiedekunnassa ja noin 34 prosenttia yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnassa. Tietoa siitä, millä tiedekunnan laitoksella vastaaja työskenteli, ei anonymiteetin varmistamiseksi kysytty. Sukupuolittain tarkasteltuna naisten vastausprosentti (61%) nousi miesten vastausprosenttia (39%) korkeammaksi. Naisten vastaushalukkuus tutkimuksiin onkin perinteisesti ollut miehiä korkeampaa (Schouten ym. 2012, 382–399). Toisaalta miesten suhtautuminen yrittäjyyttä kohtaan on keskimäärin naisia myönteisempää (Stenholm ym. 2014). Vastaajien keski-ikä aineistonkeruun hetkellä oli 41 vuotta, nuorimman vastaajan ollessa 21-vuotias ja vanhimman 89-vuotias.

Tutkimuksen reliabiliteettia arvioitaessa tulee huomioida matala vastausprosentti, jota voidaan kuitenkin pitää riittävänä. Vastausprosenttia saattoi alentaa pitkähkö kyselylomake, vaikka se rakentuikin suurimmaksi osin likert-asteikkollisista, nopeasti vastattavista kysymyksistä ja väittämistä. Lisäksi jakelussa oli tuolloin myös muita kyselyitä, mikä on saattanut heikentää motivaatiota osallistua tähän tutkimukseen. Tutkimuksen tuloksia arvioitaessa tulee myös huomioida, että tutkimukseen vastanneet olivat mahdollisesti yrittäjyyden roolista tavalla tai toisella, puolesta tai vastaan, erityisen kiinnos-

tuneita. Yrittäjyyteen välinpitämättömämmin suhtautuvat saattoivat jättää vastaamatta kyse-lyyn.

Tutkimuksessa vertailemme neljän eri tiedekunnan näkemyksiä yrittäjyyskasvatuksen edellytyksistä osana yliopistokoulutusta. Itä-Suomen yliopiston tiedekuntia ovat 1) filosofinen tiedekunta, joka pitää sisällään humanistisen osaston, kasvatustieteiden ja psykologian osaston sekä soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osaston, 2) luonnontieteiden ja metsätieteiden tiedekunta, jonka laitoksia ovat biologian, fysiikan ja matematiikan, sovelletun fysiikan, kemian, metsätieteiden, tietojenkäsittelytieteen ja ympäristötieteen laitokset. Tämän lisäksi tiedekuntaan kuuluu Mekrijärven tutkimusasema sekä SIB Labs, 3) terveystieteiden tiedekunta, joka pitää sisällään A.I.Virtanen -instituutin, farmasian laitoksen, hoitotieteen laitoksen, lääketieteen laitoksen sekä koe-eläinkeskuksen, ja 4) yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, joka sisältää kauppatieteiden laitoksen, yhteiskuntatieteiden laitoksen, sosiaali- ja terveysjohtamisen laitoksen, oikeustieteiden laitoksen, historian ja maantieteiden laitoksen sekä Karjalan tutkimuslaitoksen ja matkailualan opetus- ja tutkimuslaitoksen. Sisällytimme ainelaitosten lisäksi tutkimukseemme myös tiedekuntien sisäiset tutkimuslaitokset, sillä nämä kaikki ovat osallistuneet tiedekunnissa annettavaan opetukseen. Tutkimuksessa referenssiryhmänä käytämme yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekuntaa, sillä yrittäjyyden on perinteisesti katsottu kuuluvan juuri kauppatieteelliseen koulutukseen.

Tässä tutkimuksessa selittäviä muuttujia ovat; ECULT1, jossa vastaajaa pyydettiin arvioimaan väittämää ”yrittäjyyden opettaminen on luonteva osa oman laitokseni toimintaa”, ECULT2, jossa vastaajaa pyydettiin arvioimaan väittämää ”minulla on työni kautta muodostuneita tiiviitä yhteistyösuhteita alueen tai oman koulutusalan yrittäjiin”, ECULT3, jossa vastaajaa pyydettiin arvioimaan väittämää ” koen, että minulla on ajantasaiset tiedot yrittäjyydestä”, ECULT4, jossa vastaajaa pyydettiin arvioimaan väittämää ”yliopisto-opintojen kautta opiskelijalla on mahdollisuus halutessaan saada hyvät eväät yrittäjyyteen” sekä ECULT5, jossa vastaajaa pyydettiin arvioimaan väittämää ”yliopistossa

on yrittäjyyteen kannustava ilmapiiri”. Vastaajat arvioivat muuttujia 5-portaisella asteikolla: 1= täysin eri mieltä, 5= täysin samaa mieltä.

Tutkimuksen selittävästä muuttujista tutkimuskysymykseen yliopiston yrittäjyyteen kannustavasta ilmapiiristä haemme vastausta muuttujan ”yliopistossa on yrittäjyyteen kannustava ilmapiiri” (ECULT5) avulla. Muuttujien ”yrittäjyysvalmiuksien opettaminen ja esille tuominen on luonteva osa oman laitokseni toimintaa” (ECULT1), ” koen, että minulla on ajantasaiset tiedot yrittäjyydestä” (ECULT3) ja ”yliopisto-opintojen kautta opiskelijalla on mahdollisuus halutessaan saada hyvät eväät yrittäjyyteen” (ECULT4) avulla pyrimme vastaamaan tutkimuskysymykseen yrittäjyyden opettamisen luontevuudesta. Muuttujaa ”minulla on työni kautta muodostuneita tiiviitä yhteistyösuhteita alueen tai oman koulutusalan yrittäjiin” (ECULT2) hyödynnämme yliopiston ulkopuolisten yhteistyösuhteiden luontevuuden tarkastelussa. Tutkimuksen analyysissä käytämme kontrollimuuttujina ikää ja sukupuolta.

Yliopiston henkilökunnan näkemyksiä yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisen edellytyksistä tarkasteltiin deskriptiivisten jakaumien sekä multinomiaalisen logistisen regressioanalyysin (MLRA) avulla. Deskriptiivisten jakaumien avulla yliopiston henkilökuntaa tarkasteltiin yhtenä joukkona, kun taas multinomiaalista logistista regressioanalyysiä käytettiin tieteenalakohtaisten erojen tarkasteluun. Multinomiaalinen logistinen regressioanalyysi on peruseriaateiltaan perinteisen logistisen regressioanalyysin kaltainen, mutta siinä selitettävä muuttuja voi saada useamman arvon (Liao 1994, 48–50). Näin ollen tämä analyysimenetelmä soveltuu tutkimukseemme, jossa on tarkoitus kartoittaa eri tiedekuntien henkilökunnan näkemyksiä. Tässä tapauksessa selitettävänä muuttujana käytettiin siis tiedekuntaa. Tutkimuksessa tarkasteltiin muiden tiedekuntien näkemyksiä yrittäjyyskasvatuksen edellytyksistä suhteessa tutkimuksen referenssiryhmään, yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekuntaan. Tarkoituksena oli kuitenkin saada kokonaisvaltainen kuva yrittäjyyden koetuista edellytyksistä yliopiston kaikissa tiedekunnissa. Tutkimuksen kannalta merkittävimpien muuttujien väliset korrelaatiot ja kuvailevat jakaumat on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Korrelaatiotaulukko ja jakaumat

	Mean	Std. Dev.	1	2	3	4	5
ECULT1	2.27	1.167	1.00				
ECULT2	2.49	1.338	0.471*	1.00			
ECULT3	2.48	1.217	0.356*	0.491*	1.00		
ECULT4	2.58	1.108	0.287*	0.194*	0.226*	1.00	
ECULT5	2.37	0.957	0.457*	0.218*	0.299*	0.347*	1.00

YRITTÄJYYSKASVATUKSEN EDELLYTYKSET

Deskriptiivisen tarkastelun perusteella voidaan havaita, että yrittäjyyskasvatus ei ole saavuttanut vakaata asemaa yliopistossa. Kun yliopiston henkilökuntaa tarkastellaan yhtenä joukkona, vastausten keskiarvot jäivät varsin mataliksi. Henkilökunta on jokseenkin eri mieltä väittämästä ”yliopistossa on yrittäjyyteen kannustava ilmapiiri” (\bar{x} = 2,37, 5-portainen asteikko: 1= täysin eri mieltä, 5= täysin samaa mieltä). Henkilökunta kokee lisäksi, ettei yrittäjyysvalmiuksien opettaminen ja esille tuominen ole kovinkaan luonteva osa oman laitoksen toimintaa (\bar{x} = 2,27). Henkilökunnan edustajat ovat myös jokseenkin eri mieltä väittämästä ”koen, että minulla on ajantasaiset tiedot yrittäjyydestä” (\bar{x} = 2,48). Lisäksi henkilökunta on jokseenkin eri mieltä väittämästä, jonka mukaan opiskelijalla on yliopisto-opintojen kautta mahdollisuus halutessaan saada hyvät eväät yrittäjyyteen (\bar{x} = 2,58). Työn kautta muodostuneita tiiviitä yhteistyösuhteita alueen tai oman koulutusalan yrittäjiin koetaan olevan melko vähän (\bar{x} = 2,49).

Multinomiaalisessa logistisessa regressioanalyysissä käytetyt muuttujat selittävät tiedekuntien henkilökunnan näkemyksiä yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisen edellytyksistä suhteellisen hyvin. Mallin luokitteluasteeksi muodostui 42,6 prosenttia. Tulosten perusteella voidaan havaita useampien muuttujien selittävän tiedekuntien henkilökunnan näkemyksiä yrittäjyyden edellytyksistä yliopistossa.

Mallin perusteella voidaan havaita, että tiedekuntien välillä on merkitseviä eroja sen suhteen, koetaanko yliopistossa olevan yrittäjyyteen kannustava ilmapiiri. Ilmapiiri koetaan merkittävästi

referenssiryhmää, eli yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekuntaa, kannustavampana terveystieteiden tiedekunnassa. Filosofisessa tiedekunnassa ja luonnontieteiden ja metsätieteiden tiedekunnassa ilmapiiri nähdään samoissa määrin kannustavana kuin yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnassa.

Tarkasteltaessa henkilökunnan näkemyksiä yrittäjyyden opettamisen luontevuudesta havaitaan, että terveystieteiden tiedekunnassa, filosofisessa tiedekunnassa ja luonnontieteiden ja metsätieteiden tiedekunnassa henkilökunta kokee yrittäjyyden opettamisen ja esille tuomisen selvästi vähemmän luontevaksi kuin henkilökunta yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnassa. Lisäksi terveystieteiden tiedekunnassa henkilökunta kokee yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnan henkilökuntaa vähemmän, että heidän tietonsa yrittäjyydestä ovat ajantasaiset. Filosofisessa tiedekunnassa ja luonnontieteiden ja metsätieteiden tiedekunnassa käsitys omien yrittäjyystietojen ajantasaisuudesta on samalla tasolla kuin referenssiryhmässä. Filosofisessa tiedekunnassa ja terveystieteiden tiedekunnassa koetaan referenssiryhmää vahvemmin, että opiskelijalla on mahdollisuus halutessaan saada hyvät eväät yrittäjyyteen yliopisto-opintojen kautta. Luonnontieteiden ja metsätieteiden tiedekunnan henkilökunnan näkemys asiasta vastaa referenssiryhmän näkemyksiä.

Tarkasteltaessa tiedekuntien henkilökunnan näkemyksiä yhteistyösuhteista havaitaan, että henkilökunta terveystieteiden tiedekunnassa kokee yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnan henkilökuntaa selvästi vähemmän, että heillä on tiiviitä yhteistyösuhteita alueen tai

Taulukko 2. Multinomiaalisen logistisen regressioanalyysin tulokset

	a) Filosofinen tiedekunta			b) Luonnontieteiden ja metsätieteiden tiedekunta			c) Terveystieteiden tiedekunta		
	B	S.E	p	B	S.E	p	B	S.E	p
Vakio	0,491	1,005	0.625	2,378	1,005	0.018**	1,805	1,108	0.103
Sukupuoli	-0,164	0,397	0.679	-0,828	0,384	0.096	0,202	-0,813	0.648
Ikä	0,014	0,017	0.425	-0,027	0,017	0.031*	-0,030	-0,466	0.112
ECULT1	-0,529	0,216	0.014*	-0,736	0,220	0.001**	-0,813	0.245	0.001**
ECULT2	-0,228	0,187	0.221	0,045	0,173	0.794	-0,466	0,215	0.030*
ECULT3	-0,222	0,185	0.229	-0,190	0,179	0.289	-0,633	0,213	0.003**
ECULT4	0,603	0,191	0.002**	-0,306	0,183	0.096	0,828	0,210	0.000***
ECULT5	-0,039	0,235	0.869	0,228	0,224	0.307	0,646	0,257	0.012*
Referenssiryhmä: Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta									
Mallin χ^2	0,000								
Luokitteluaste (%)	42,6 %								
N	251								
***p < .001									
** p < .01									
*p < .05									

oman koulutusalan yrittäjiin. Filosofisessa tiedekunnassa ja luonnontieteiden ja metsätieteiden tiedekunnassa henkilökunnan näkemykset eivät eroa yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnan henkilökunnan näkemyksistä.

Yhteenvetona tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että yrittäjyyskasvatus ei ole saavuttanut vakaata asemaa yliopistossa. Tutkimuksen perusteella voidaan myös sanoa, että yrittäjyyskasvatuksen toteuttamisen edellytykset nähdään varsin eri tavoin yliopiston eri tiedekunnissa. Yliopiston henkilökunta ei näe yliopiston ilmapiiriä kovinkaan yrittäjyyteen kannustavana. Terveystieteiden tiedekunnassa yliopiston ilmapiiri näyttää kuitenkin muita

tiedekuntia enemmän yrittäjyyteen kannustavana. Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta myös, että yrittäjyyden opettamista ei koeta kovinkaan luontevaksi henkilökunnan keskuudessa. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnassa yrittäjyysvalmiuksien opettaminen ja esille tuominen näyttävät kuitenkin selvästi luontevampina kuin yliopiston muissa tiedekunnissa. Terveystieteiden tiedekunnassa henkilökunta kokee omat yrittäjyystietonsa puutteellisimmiksi. Henkilökunta filosofisessa tiedekunnassa ja terveystieteiden tiedekunnassa kokee sen sijaan opiskelijoiden saavan paremmat eväät yrittäjyyteen kuin henkilökunta yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden

tiedekunnassa ja luonnontieteiden ja metsätieteiden tiedekunnassa. Yliopiston ulkopuolisia yhteistyösuhteita koskevien näkemysten tarkastelu osoittaa, että yliopiston henkilökunta on keskimäärin jokseenkin eri mieltä siitä, että heillä olisi työn kautta muodostuneita tiiviitä yhteistyösuhteita alueen tai oman koulutusalan yrittäjiin. Yliopiston neljästä tiedekunnasta terveystieteiden tiedekunnassa henkilökunta kokee vähiten, että heillä on tiiviitä yhteistyösuhteita alueen tai oman koulutusalan yrittäjiin.

POHDINTA

Suomalaiset yliopistot ovat olleet sekä rakenteellisten että ideologisten murrosten kohteena viime vuosina, mitä ilmentää osaltaan pyrkimys levittää yrittäjyyttä ja yrittäjyyskasvatusta keskeiseksi osaksi yliopistojen toimintaa. Tässä tutkimuksessa tarkastelimme Itä-Suomen yliopiston henkilökunnan näkemyksiä yrittäjyyskasvatuksen ruohonjuuritason toteuttamisen edellytyksistä yliopistossa. Tutkimus antaa viitteitä siitä, ettei yrittäjyyskasvatus ole saavuttanut vakaata asemaa suomalaisessa yliopistokoulutuksessa. Tämän lisäksi yrittäjyyskasvatuksen toteutumisen keskeiset edellytykset nähdään varsin eri tavoin yliopiston eri tieteenaloilla.

Tutkimuksessa havaitut henkilökunnan näkemyserot yrittäjyyskasvatuksesta osana yliopistokoulutusta luovat tarpeen ymmärtää paremmin yliopiston sisäistä moninaisuutta suhteessa yrittäjyyskasvatukseen toteuttamiseen yliopistokontekstissa. Tämän tutkimuksen aineisto on kerätty ennen uuden yliopistolain voimaantuloa vuonna 2010, ja tutkimus keskittyi tarkastelemaan vain yksittäistä suomalaista yliopistoa. Tutkimuksen tulokset eivät siten ole yleistettävissä koskemaan suomalaista yliopistolaitosta vuonna 2015. Koska kiinnostus eri tieteenaloja läpäisevään yrittäjyyskasvatukseen on viime

vuosina kasvanut, on aiheen tutkiminen nykytilanteessa yhä ajankohtaisempaa. Yrittäjyyskasvatuksen ilmenemistä ja siihen liitettyjä näkemyksiä olisi mielekäästä tarkastella myös laajemmin suomalaisissa yliopistoissa.

Pyrimme varmistamaan tutkimuksen reliabiliteetin ja validiteetin huolellisella käsitteiden määrittelyllä, kohderyhmän valinnalla, kyselylomakkeiden suunnittelulla, aineistonkeruulla sekä analysoinnilla. Nojautuimme tutkimuksessa käytettyjen tutkimuskysymysten muodostamisessa ja lomakkeen rakentamisessa aiempaan tutkimustietoon. Kyselyn muuttujat olivat pääosin likert-asteikkollisia. Testasimme kyselylomakkeen toimivuutta sekä sisältöä tutkimuksen kohderyhmään kuuluvilla henkilöillä. Tutkimuksen keskeinen rajoitus liittyy tiedekuntien empiiriseen tarkasteluun. Käytimme tarkastelun perustana Itä-Suomen yliopiston määrittelemiä tiedekuntajakoja, vaikka uusia tiedekuntia oltiin tutkimusaineiston keräämisen ajankohtana vasta muodostamassa. Tiedostamme myös, että laajojen tiedekuntien sisällä saattaa vallita huomattavia näkemuseroja. Lisäksi vinoutumaa saattaa aiheuttaa se, että yrittäjyyttä ja yrittäjyyskasvatusta koskevan kyselyn vastaajat ovat todennäköisesti yrittäjyyden roolista tavalla tai toisella, puolesta tai vastaan, kiinnostuneita, kun taas yrittäjyyteen välinpitämättömämmin suhtautuvat saattoivat jättää vastaamatta kyselyyn.

Yrittäjyyskasvatuksesta käyty keskustelu on ristiriitojen ja poikkeavien näkemysten värittämää. Siihen liitetyt monet merkitykset ja tieteenalojen erilaiset lähtökohdat ovat jääneet vähälle huomiolle. Näemme, että yrittäjyydestä ja yrittäjyyskasvatuksesta käytävässä keskustelussa tulisi huomioida yliopiston sisäinen heterogeenisyys sekä toisistaan poikkeavat käsitykset ja näkökulmat.

LÄHTEET

- Aalto-yliopisto (2014). *Yrittäjyys ja startupit*. Haettu sivulta http://www.aalto.fi/fi/cooperation/research_and_teaching/entrepreneurship/, 5.3.2015.
- Barnett, Ronald (2003). *Beyond All Reason. Living with Ideology in the University*. Buckingham: SRHE and Open University Press.
- Barnett, Ronald (2011). *Being a University*. New York: Routledge.
- Becher, Tony (1989). *Academic Tribes and Territories. Intellectual enquiry and the cultures of disciplines*. Milton Keynes: The Society for Research into Higher Education & Open University Press.
- Bengtsson, Anki (2014). Enterprising career education: the power of self-management. *International Journal of Lifelong Education*, 33(3), 362–375.
- Blenker, Per & Dreisler, Poul & Kjeldsen, John (2006). Entrepreneurship Education – the New Challenge Facing the Universities. Working paper 2006-02, Department of Management. Haettu sivulta http://pure.au.dk/portal/files/32345606/2006%E2%80%9302_ENG.pdf, 6.2.2015.
- Clark, Burton R. (1998). *Creating Entrepreneurial Universities: Organisational Pathways of Transformation, Issues in Higher Education*. Oxford: Pergamon Press for International Association of Universities.
- Down, Barry (2009). Schooling, productivity and the enterprising self: beyond market values. *Critical Studies in Education*, 50(1), 51–64.
- Etzkowitz, Henry, Webster, Andrew, Gebhardt, Christiane, Cantisano Terra & Branca Regina (2000). The future of the university and the university of the future: Evolution of ivory tower to entrepreneurial paradigm. *Research Policy*, 29(2), 313–330.
- Euroopan komissio (2003). *Entrepreneurship in Europe* [Green Paper COM(2003) 27 final]. Haettu sivulta http://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/entrepreneurship_europe.pdf, 9.2.2015.
- Euroopan komissio (2011). *Supporting growth and jobs – An agenda for the modernisation of Europe’s higher education systems* [COM(2011)567]. Brussels: The European Commission.
- Fayolle, Alain (2013). Personal views on the future of entrepreneurship education. *Entrepreneurship & Regional Development*, 25(7–8), 692–701.
- Finlex (2015). *Yliopistojen yleinen työehtosopimus*. Haettu sivulta <https://www.finlex.fi/data/tes/stes4082-EK35Yliopisto1404.pdf>, 5.8.2015.
- Galloway, Laura & Brown, Wendy (2002). Entrepreneurship education at university: A driver in the creation of high growth firms? *Education & Training*, 44(8–9), 398–405.
- Geissler, Mario, Jahn, Steffen & Haefner, Peter (2008). The entrepreneurial climate at universities: impact of organizational factors. In Proceedings of the 22nd Conference on Research in Entrepreneurship and Small Business (RENT XXII), November 20–21, Covilha, Portugal, 2008.
- Geissler, Mario, Jahn, Steffen & Haefner, Peter (2010). The entrepreneurial climate at universities: the impact of organizational factors. Teoksessa Smallbone, David, Leitão, João, Raposo, Mário & Welter, Fiederike (Eds.), *The Theory and Practice of Entrepreneurship*. Frontiers in European Entrepreneurship Research (pp. 12–31). Cheltenham, England: Edward Elgar Publishing.
- Gibb, Allan (2002). In pursuit of a new “enterprise” and “entrepreneurship” paradigm for learning: Creative destruction, new values, new ways of doing things and new combinations of knowledge. *International Journal of Management Reviews*, 4(3), 213–231.
- Gibb, Allan (2005). *Towards the Entrepreneurial University. Entrepreneurship Education as a lever for change*. A Policy Paper for the National Council for Graduate Entrepreneurship. UK: NCGE.
- Heinonen, Jarna (2004). Yrittävä yliopisto. Teoksessa Hytti, Ulla (toim.), *Yrittäjyyden kipinä yliopistosta? Tapaus Turun kauppakorkeakoulu* (s.135–144). Turku: Turun kauppakorkeakoulu, PK-Instituutti.
- Hindle, Kevin (2007). Teaching entrepreneurship at university: from the wrong building to the right philosophy. Teoksessa Fayolle, Alain (Ed.), *Handbook of Research in Entrepreneurship Education: a General Perspective* (s.135–158). Cheltenham, England: Edward Elgar Publishing.
- Huovinen, Jari (2007). *Akateemisten yrittäjyys-halukkuus ja yrittäjyyden edistäminen Kuopion yliopistossa*. Kuopion yliopisto: Koulutus- ja kehittämisskeskus. Tutkimuksia ja selvityksiä.
- Hytti, Ulla & O’Gorman, Colm (2004). What is ‘enterprise education’? An analysis of the

- objectives and methods of enterprise education programmes in four European countries. *Education & Training*, 46(1), 11–23.
- Jakonen, Mikko & Tilli, Jouni (toim.) (2011). *Yhteinen yliopisto*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Jauhiainen, Arto, Rinne, Risto & Lehto, Reeta (2011). Uusi suomalainen yliopistopolitiikka yliopistoväen itsensä kokemana ja näkemänä. Teoksessa Rinne, Risto, Tähtinen, Juhani & Jauhiainen, Arto (toim.), *Koulutuspolitiikan käytännöt kansallisessa ja ylikansallisessa kehityksessä* (s. 185–232). Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Jauhianen, Arto, Jauhiainen, Annukka & Laiho, Anne (2009). The Dilemmas of the "efficiency university" and the everyday life of the university teachers. *Teaching in Higher Education*, 14(4), 417–428.
- Jyväskylän yliopiston yrittäjyysstrategia 2006–2010. Haettu sivulta <https://www.jyu.fi/hallinto/strategia/strategiat/aiemmat/yrittajyysstrategia.pdf>, 14.1.2015.
- Kankaanpää, Jenni (2013). *Kohti yritysmäistä hyöty-yliopistoa. Valtiovallan tahto ja tila Suomessa vuosina 1985–2006 ja kokemukset kolmessa yliopistossa*. Turku: Turun yliopiston julkaisuja.
- Katz, Jerome A. (2003). The chronology and intellectual trajectory of American entrepreneurship education: 1876–1999. *Journal of Business Venturing*, 18(2), 283–300.
- Kivinen, Osmo & Ristelä, Pekka (2001). Korkeakoulutuksessa opitaan tekemällä. Postmodernista yliopistokritiikistä pragmatistiseen toimintaan. *Yhteiskuntapolitiikka*, 66(5), 403–414.
- Komulainen, Katri, Keskitalo-Foley, Seija, Korhonen, Maija & Lappalainen, Sirpa (toim.) (2010). *Yrittäjyyskasvatus hallintana*. Tampere: Vastapaino.
- Korhonen, Maija (2012). *Yrittäjyyttä ja yrittäjämäisyyttä kaikille? Uusliberalistinen hallinta, koulutettavuus ja sosiaaliset erot peruskoulun yrittäjyyskasvatuksessa*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Kokkonen, Vesa (2005). *Mikkelin ammattikorkeakoulun opetushenkilökunnan yrittäjyysasetteet*. Helsingin kaupunkorkeakoulu. Sarja N-44. Helsinki: HeSE print.
- Kyrö, Paula (2001). Yrittäjyyskasvatuksen pedagogisia lähtökohtia pohtimassa. *Aikuiskasvatus: aikuiskasvatustieteellinen aikakauslehti*, 21(2), 92–101.
- Liao, Tim F. (1994). *Interpreting Probability Models. Logit, Probit, and other Generalized Linear Models*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Nabi, Ghulam & Holden, Rick (2008). Graduate entrepreneurship: intentions, education and training. *Education & Training*, 50(7), 545–551.
- Naskali, Päivi (2010). Yliopisto-opiskelijat ja yrittäjyyskasvatus. Teoksessa Komulainen, Katri, Keskitalo-Foley, Seija, Korhonen, Maija & Lappalainen, Sirpa (toim.), *Yrittäjyyskasvatus hallintana* (s. 72–99). Tampere: Vastapaino.
- Olssen, Mark & Peters, Michael A. (2005). Neoliberalism, higher education and the knowledge economy: from the free market to knowledge capitalism. *Journal of Education Policy*, 20(3), 313–345.
- Opetushallitus (1994). *Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet*. Helsinki: Opetushallitus.
- OPM (2004). *Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma*. Helsinki: Yliopistopaino.
- OPM (2009). *Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Philpott, Kevin, Dooley, Lawrence, O'Reilly, Caroline & Lupton, Gary (2011). The entrepreneurial university: Examining the underlying academic tensions. *Technovation*, 31(4), 161–170.
- Pittaway, Luke & Edwards, Corina (2012). Assessment: examining practice in entrepreneurship education. *Education & Training*, 54(8/9), 778–800.
- Postareff, Liisa, Lindblom-Ylänne, Sari & Nevgi, Anne (2009). Yliopisto-opettajien opetukselliset lähestymistavat ja yliopistopedagogisen koulutuksen vaikuttavuus. Teoksessa Lindblom-Ylänne, Sari & Nevgi, Anne (toim.), *Yliopisto-opettajan käsikirja* (s. 46–70). Helsinki: WSOYpro Oy.
- Rae, David, Martin, Lynn, Antcliff, Valerie & Hannon, Paul (2012). Enterprise and entrepreneurship in English higher education: 2010 and beyond. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 19(3), 380–401.
- Rae, David (2007). Connecting enterprise and graduate employability: challenges to the higher education culture and curriculum? *Education & Training*, 49(8–9), 605–619.
- Rinne, Risto, Jauhiainen, Arto & Kankaanpää, Jenni (2014). Surviving in the ruins of the university? - Lost autonomy and collapsed dreams in the Finnish transition of university policies. *Nordic Studies in Education*, 34(3), 213–232.
- Rinne, Risto, Jauhiainen, Arto, Simola, Hannu, Lehto, Reeta, Jauhiainen, Annukka & Laiho, Anne (2012). *Valta, uusi yliopistopolitiikka ja yliopistotyö Suomessa. Managerialistinen hallintapolitiikka yliopistolaisten kokemana*. Kasvatusalan tutkimuksia 58. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.

- Rinne, Risto & Koivula, Jenni (2005). The changing place of higher education and a clash of values. The entrepreneurial university in the European knowledge society. *Higher Education Management and Policy*, 17(3), 91–124.
- Schouten, Barry, Bethlehem, Jelke, Beullens, Koen, Kleven, Øyvind, Loosveldt, Geert, Luiten, Annemieke, Rutar, Katja, Shlomo, Natalie & Skinner, Chris (2012). Evaluating, comparing, monitoring, and improving representativeness of survey response through R-indicators and partial R-indicators. *International Statistical Review*, 80(3), 382–399.
- Seikkula-Leino, Jaana (2007). *Opetussuunnitelma-uudistus ja yrittäjyyskasvatuksen toteuttaminen*. Opetusministeriön julkaisuja 28:2007. Helsinki: Opetusministeriö.
- Seikkula-Leino, Jaana, Tiikkala, Anne & Yöntilä, Laura (2014). *Yrittäjyyskasvatusta suomalaisen opettajankoulutukseen ja opetukseen! YVI-hankkeen hedelmiä vuosilta 2010–2014*. Turun normaalikoulun julkaisuja 1/2014.
- Stenholm, Pekka, Suomalainen, Sanna, Kovalainen, Anne, Heinonen, Jarna & Pukkinen, Tommi (2014). *Global Entrepreneurship Monitor Finnish 2013 Report*. TSE Entre. Series B Research Reports 1:2014. Turku: Publications of Turku School of Economics.
- Tapani, Annukka (2008). Extreme-mahdollisuuksia vai konkurssin pelkoa?: Yrittäjyys nuorten näkökulmasta. *Hallinnon Tutkimus*, 27(4), 49–61.
- Tomperi, Tuukka (toim.) (2009). *Akateeminen kysymys. Yliopistolain kritiikki ja kiista uudesta yliopistosta*. Tampere: Vastapaino.
- Turun yliopisto (2015). *Yrittäjyyttä vahvistetaan koko yliopistossa*. Haettu sivulta <http://www.utu.fi/fi/Ajankohtaista/Artikkelit/Sivut/yluopisto-vahvistaa-yrittajyytta-kaikissa-tiedekunnissa.aspx>, 5.3.2015.
- Turun yliopiston kauppakorkeakoulu (2010). *Turun yliopiston kauppakorkeakoulun strategia 2020*. Haettu sivulta <http://www.utu.fi/fi/yksikot/tse/tietoa/strategia/Documents/tse-for-the-future-2020.pdf>, 6.2.2015.
- Ukkonen, Maarit (2004). *Yrittäjyysmotivaatio ja yrittäjyysasenteet Helsingin kauppakorkeakoulun BscBA-tutkinto-opiskelijoiden ja Mikkelin ammattikorkeakoulun opiskelijoiden keskuudessa*. Helsingin kauppakorkeakoulu. Sarja N-36. Helsinki: HeSE print.
- Valtioneuvosto (2003). *Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma*. Haettu sivulta <http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/369117/hallitusohjelma-vanhanen.pdf/da627124-c0ee-4015-9642-197b11013c02>, 10.2.2015.
- Valtioneuvosto (2007). *Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma*. Haettu sivulta http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/69-paaministeri-matti-vanhasen-ii-hallituksen-ohjelma?p_auth=9XhhUWyT, 10.2.2015.
- van Gelderen, Marco (2010). Autonomy as the guiding aim of entrepreneurship education. *Education & Training*, 52(8/9), 710–721.
- Vesper, Karl H. & Gartner, William B. (1997). Measuring progress in entrepreneurship education. *Journal of Business Venturing*, 12(5), 403–421.
- Virranniemi, Maria (2015). *Tutkimus- ja innovaatiojohtaminen suomalaisissa yliopistoissa*. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Ylijoki, Oili-Helena & Hakala, Johanna (2006). Tehokkuutta, arviointia ja markkinahenkeä. Teoksessa Haila, Yrjö, Helle, Tanja, Kinnunen, Merja, Kivimäki, Sanna, Lehtonen, Mikko, Lempiäinen, Kirsti & Löytty, Olli (toim.), *Tilanteen taju. Opettaminen yliopistossa*. Tampere: Vastapaino.
- Ylijoki, Oili-Helena (1998). *Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisointi*. Tampere: Vastapaino.